

1. НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА Идентитет

Средњошколски ниво образовања

Прављење избора Ми обликујемо свој живот, али и животе других људи

1.1. Ставови о одлукама и идентитету

Са чијим ставом се слажем?

1.2. Поглед уназад: које одлуке су ме учиниле особом каква јесам?

Које одлуке су највише утицале на мој живот?

1.3. Поглед унапред: три обликују нашу будућност

Слобода се састоји од могућности да одаберемо – или не одаберемо

1.4. Које занимање ми одговара?

Моји критеријуми за избор занимања

Додатна активност: хоспитовање (“job shadowing“)

1. НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА Идентитет Прављење избора Ми обликујемо свој живот, али и животе других људи

Увод за наставнике

“Ко ће бити мој партнер?”

“Да ли желимо да имамо децу?”

“Које занимање ћу изабрати?”

Централна тема ове наставне јединице: избор обликује идентитет

Ово су три најважније одлуке у животу. Када смо били тинејџери или адолесценти и ми смо тражили одговоре на ова питања, па то сада чине и наши ученици. Доносећи ове одлуке, обликујемо свој идентитет – одлучујемо како ће изгледати наш живот. Мењати ове одлуке је болно и тешко, а када су у питању деца, немогуће. Наше одлуке утичу не само на наше животе, већ и на животе других људи.

Идентитет - интимна, веома лична тема

Ова наставна јединица, чија је тема идентитет, бави се, више него било која друга у овом приручнику, најинтимнијим искуствима и жељама наших ученика. Задаци у овој наставној јединици замишљени су као могући избор. Метода одражава искуство које ученици имају.

Кратак преглед 1. наставне јединице

Први час говори о томе колико је важно доносити одлуке. На другом часу, ученици се враћају у прошлост: које су одлуке највише утицале на њихове животе и идентитет? На трећем часу, њихово размишљање је усмерено према будућности, па траже одговоре на три горе поменута основна питања. На 4. часу се усредсређују на једно од тих питања – избор занимања. Пројекат праћења занимања предложен је као додатна активност (видети радни материјал за ученике 1.4).

Конструктивистички појам идентитета

У овој наставној јединици, појам идентитета је схваћен на конструктивистички начин. Наш идентитет не постоји сам по себи, као нешто статично и завршено, већ се он развија током целог нашег живота, кроз процес учења, а обликују га наше одлуке и избори. Неки од њих су неопозиви; други се могу променити и исправити ако ми то желимо (види материјал за наставнике 1.3).

Развијање компетенција: повезаност са другим наставним јединицама у овом приручнику

Шта показује ова табела

Наслов овог приручника, „Учествовати у демократији“, истиче компетенције активних грађана у демократији. Табела у наставку показује потенцијалне синергијске ефекте између наставних јединица у овом приручнику. Она показује које се компетенције развијају у 1. наставној јединици (осенчени ред у табели). Дебље уоквирени стубац табеле односи се на компетенције политичког одлучивања и деловања – стубац је посебно означен због блиске повезаности тих компетенција са учествовањем у демократији. Доњи редови указују на повезаност са другим

наставним јединицама у овом приручнику: које компетенције се развијају у овим наставним јединицама, а истовремено помажу ученицима у раду у оквиру 1. наставне јединице?

Како користити ову табелу

Наставници могу на различите начине користити ову табелу као алат за планирање часова ЕДЦ/ХРЕ.

- табела помаже наставницима који само неколико часова посвећују ЕДЦ/ХРЕ: наставник може изабрати само ову наставну јединицу, а изоставити остале, јер зна да се неке кључне компетенције развијају у одређеној мери и у овој јединици – на пример, како доносити одлуке, разумети плурализам идентитета, остварити право на слободу, одговорност за одлуке које утичу на друге људе.
- табела наставницима указује на синергијске ефекте који ученицима помажу да више пута, кроз различите вишеструко повезане садржаје, увежбавају важне компетенције.

Наставне јединице	Димензије развијања компетенција			Ставови и вредности
	Политичка анализа и просуђивање	Методе и вештине	Учествовање у демократији Политичко одлучивање и деловање	
1 Идентитет	Доношење одлука и анализирање њиховог утицаја Избор занимања и анализирање критеријума	Коришћење модела као алата за анализу Излагање Учествовање у дискусијама	Одлучивање – утврђивање критеријума, циљева и приоритета	Одговорност – свест о томе како мој избор утиче на друге. Спремност и способност да постанемо свесни личних жеља, потреба и обавеза
2 Одговорност				Међусобно уважавање
3 Разноликост и плурализам	Индивидуални избор ствара велику различитост идентитета			
6 Власт и политика	Политичко одлучивање се подударе са индивидуалним одлукама. Циљ индивидуалне среће подударе се са циљем заједничког добра		Расправљање и дебате у јавности (учествовање када заједница „доноси одлуку”)	Спремност и способност да слушамо људе са различитим интересима и ставовима
8 Слобода			Остваривање права на слободу	

1. НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Идентитет – Прављење избора Ми обликујемо свој живот, али и животе других људи

Тема часа	Развијање компетенција/ циљеви учења	Задаци ученика	Материјали и средства	Метода
1. час Ставови о одлукама и идентитету	Појашњавање личних ставова и одлука. Својим одлукама саопштавамо другима ко смо, говоримо о свом идентитету.	Ученици бирају цитат и образлажу свој избор.	Материјал за наставнике 1.1 (три примерка, са цитатима изрезаним у посебне траке папира пре часа).	Рад у групама. Пленарна дискусија.
2. час Поглед уназад: које одлуке су ме учиниле особом каква јесам?	Аутобиографски поглед. Наше одлуке и одлуке других имају пресудан утицај на наше животе.	Ученици размишљају о томе које одлуке су снажно утицале на њихов живот.	Радни материјал за ученике 1.1. Флипчарт и фломастери разних боја, папирне траке (А6), лепак или лепљива трака.	Индивидуални рад. Пленарна дискусија.
3. час Поглед унапред: три одлуке које обликују нашу будућност	Доношење одлука, утврђивање приоритета. Људска права нам омогућавају обликовање наше будућности – ми одлучујемо да ли их прихватамо.	Ученици размишљају о кључним одлукама које обликују њихову будућност.	Радни материјал за ученике 1.2. Флипчарт, фломастери.	Индивидуални рад са радним материјалом за ученике. Пленарна дискусија.
4. час Које занимање ми одговара?	Препознавање, успостављање равнотеже и утврђивање приоритетних критеријума за одлуку. Кључни критеријуми за избор занимања су: „Које занимање одговара мојим интересовањима и способностима? ”	Ученици бирају или одбијају занимање и објашњавају разлоге свог избора.	Радни материјал за ученике 1.3. Материјал за наставнике 1.2 (изрезан у низ картица са занимањима, са 10-ак картица више него што има ученика у учионици).	Индивидуални рад са радним материјалом за ученике. Пленарна дискусија.
Додатна активност: хоспитовање (“job shadowing“)	Интервјуисање стручњака; планирање истраживачког пројекта.	Ученици планирају и изводе истраживачки пројекат.	Радни материјал за ученике 1.4.	Пројекат.

1. час**Ставови о одлукама и идентитету****Са чијим ставом се слажем?**

Ова табела даје сажет преглед информација које су наставнику потребне за планирање и држање часа.	
Развијање компетенција упућује директно на ЕДЦ/ХРЕ.	
Циљ учења показује шта ученици знају и разумеју.	
Задатак/задаци за ученике , уз методу, чине основни елемент процеса учења.	
Листа материјала је помоћ у припреми часа.	
Предвиђено време наставнику омогућава оквирно планирање времена.	
Развијање компетенција	Објашњавање личних ставова и одлука.
Циљ учења	Наше одлуке другима говоре нешто о нама, о нашем идентитету.
Задаци за ученике	Ученици бирају цитат и објашњавају разлоге свог избора.
Материјали и средства	Три примерка материјала за наставнике 1.1, са цитатима изрезаним пре часа у посебне папирне траке.
Метода	Рад у групама. Пленарна дискусија.
Предвиђено време	1. Ученици доносе одлуке. 15 мин.
	2. Ученици објашњавају своје одлуке. 15 мин.
	3. Ученици упоређују и анализирају оно што су одабрали. 10 мин.

Напомене

На овом часу, ученици бирају и упознају се са темом доношења одлука на основу личног искуства. Овај приступ сложеном појму идентитета заснива се на задатку, а не на теорији или приступу на основу текста, како би ученици на тај начин лакше схватили да је појам идентитета на врло практичан начин повезан са њиховим животима.

На часу доминира комуникација са ученицима. Фронтални начин седења би био контрапродуктиван; ако је могуће, клупе и столице треба поставити уз зидове (у облику потковице).

Опис часа

1. Ученици доносе одлуке

Ученици утврђују контекст

Наставник уводи тему. Сваког дана, током целог живота, правимо изборе и доносимо одлуке – који примери ученицима падају на памет? Ученици одговарају и дају примере из сопственог искуства. Наставник мора пазити да, говорећи о својим одлукама, не иде у појединости расправљајући о проблемима или разлозима који су до њих довели. Што више ученика би требало да учествује у првих пет минута. Наставник не треба да расправља о ономе што ученици саопште; он прати да ли је успостављена равнотежа између свакодневних одлука (купити сендвич или топло јело за ручак) и кључних одлука (избор занимања). Наставник указује на тенденције које су очигледне из њихових одлука.

Ученици бирају цитат

Наставник објашњава ученицима да ће чути цитате чији су аутори из различитих земаља и то из давне прошлости и садашњости. Њихов задатак је следећи:

- Ученици бирају цитат са којим се изразито слажу или са којим се уопште не слажу.
  - Ученици који су изабрали исти цитат формирају мале групе (не више од шест ученика) и објашњавају разлоге свог избора. Група именује свог говорника.
- После пет минута, у пленарном делу, сваки говорник даје кратку изјаву о направљеном избору. Он чита цитат и објашњава главне разлоге због којих су се ученици у његовој групи сложили са цитатом или нису. Ако ученици у некој групи имају различита мишљења, треба и то изнети.

Наставник ставља цитате, написане на тракама папира, на клупе у учионици. Сваки ученик који је добио цитат наглас га прочита остатку разреда. Затим ученици почињу да раде на задатку. Наставник их прати. Ако је нека група превелика, наставник је дели у мање групе. У том случају треба имати додатне примерке цитата. Наставник бележи које цитате су ученици одабрали, а који су преостали. Он неће успети да чује добар део дискусија, јер ће многи ученици говорити истовремено, па ће ниво буке бити сличан оном у кафеу пуном гостију.

2. Ученици објашњавају своје одлуке

Говорници дају изјаве

Наставник објављује да је време за дискусију у групи истекло и позива ученике да се укључе у пленарни део часа који ће он водити. Ученици и даље седе у својим групама. Говорници се смењују. Ако је потребно, наставник подсећа говорника да говори о разлозима због којих је група одабрала неки цитат, а ученици могу затражити и додатна објашњења. Наставник мора пазити да расправа не почне пре него што су сви говорници имали прилику да говоре.

Наставник и ученици бележе све што је речено у облику мапе ума

Пре сваког следећег говорника, наставник тражи да слушаоци дају кратак преглед кључних изјава, на пример: „Многе наше одлуке су неопозиве“, или „Када имамо могућност избора, остварујемо право на личну слободу“. Наставник – или ученик – даје кратак преглед свега што је речено у облику једноставне мапе ума (види пример у наставку).

Ученици читају мапу ума – документ који садржи много одлука

Мапа ума је део завршне фазе анализе на овом часу.

Наставник поставља једно питање како би ученике подстакao на размишљање – могуће је много различитих одговора јер се ученицима сада обраћамо као стручњацима који наступају у своје име: говорници су управо саопштили шта ученици мисле о различитим цитатима на тему избора. И саме групе су формиране на основу избора ученика – дакле, шта нам ова мапа ума говори о ученицима?

Можда ће ученицима бити потребно неко време за размишљање. Треба им га дати – шта може бити боље од учионице пуне ученика који у тишини размишљају? Зато ову продуктивну фазу не треба пребрзо прекидати дајући одмах прилику ученику који први подигне руку. Дајте прилику неколицини ученика. Могућ је велики број различитих ставова, а они се разликују у зависности од контекста који су ученици створили својим одлукама и онога што је забележено на мапи ума.

Закључак: кључне изјаве

Задатак наставника је да закључи час давањем прегледа кључних изјава. Оне могу бити представљене директно или преко идеје водиле (*leitmotif*) која повезује неколико изјава. Наставник пише кључне речи на таблу, или на листове са флипчарта како би тиме поткрепио преглед:

1. На овом часу, ученици су донели одлуку разговарајући о одлукама.
2. Ученици су донели различите одлуке из различитих разлога (ево неколико примера): –
  - лично искуство;

- вредности;
  - пол;
  - брига за друге, одговорност;
  - људска права;
  - ...
3. Одлуке које су ученици донели показују да се ради о различитим личностима – њихове одлуке нам говоре о томе ко су они, о *њиховом идентитету*.

2. час

Поглед уназад: које одлуке су ме учиниле особом каква јесам?

Које одлуке су највише утицале на мој живот?

Ова табела даје сажет преглед информација које су наставнику потребне за планирање и држање часа.	
Развијање компетенција упућује директно на ЕДЦ/ХРЕ.	
Циљ учења показује шта ученици знају и разумеју.	
Задатак/задачи за ученике , уз методу, чине основни елемент процеса учења.	
Листа материјала је помоћ у припреми часа.	
Предвиђено време наставнику омогућава оквирно планирање времена.	
Развијање компетенција	Аутобиографска перспектива.
Циљ учења	Наше одлуке и одлуке других имају пресудан утицај на наше животе.
Задачи за ученике	Ученици размишљају о томе које одлуке су снажно утицале на њихове животе.
Материјали и средства	Радни материјал за ученике 1.1. Флипчарт, траке папира (А6), фломастери у разним бојама, лепак или лепљива трака.
Метода	Индивидуални рад. Пленарна дискусија.
Предвиђено време	1. Ученици истражују које одлуке су утицале на њихове животе. 15 мин.
	2. Ученици размењују закључке до којих су дошли. 10 мин.
	3. Ученици дискутују и анализирају закључке до којих су дошли. 15 мин.

Напомене

Избори и одлуке у великој мери обликују наш идентитет. На овом часу ученици размишљају о свом животу до сада. На следећем часу, мењају угао посматрања и гледају у будућност. Кључно питање остаје исто – како својим одлукама обликујемо свој живот и животе других људи?

На овом часу, ученици прво анализирају своје биографије у контексту кључног питања. Затим, на пленарној седници, размењују неке од својих закључака и упоређују их.

Опис часа

Припрема

Пре него што почне час, наставник ставља папир са флипчарта на зид или таблу и преслика дијаграм из радног материјала за ученике 1.1.

Моје одлуке

Одлуке других људи

1. Ученици истражују које одлуке су утицале на њихове животе

Наставник представља задатак

Наставник представља главни задатак овог часа. Увећана верзија радног материјала на флипчарту служи као помоћ. Наставник подсећа на претходни час: ученици су донели одлуку, а сама та активност омогућила је увид у различитост њихових личности. На овом часу приступ је другачији: како су одлуке утицале на наш идентитет и развој? Ко је донео те одлуке? Ми сами? Или други људи?

Дијаграм на папиру је исти као на радном материјалу који ученици добијају. У горњој половини, ученици бележе одлуке које су сами донели, а у доњој половини бележе одлуке других. Време, које тече с лева на десно, обухвата њихов животни пут од рођења до данас. Ученици тако могу показати када и која одлука је утицала на њихов идентитет.

Ученици прихватају аутобиографску перспективу

Ученици добијају копије радног материјала 1.1 и сами раде у тишини (10-15 минута). Размишљају о свом личном искуству из аутобиографског угла. Они су стручњаци сами за себе. Због своје интимне природе, тема и информације су изизетно важне за сваког ученика, па они одлучују шта ће поделити са разредом у следећој фази часа.

2. Упоредивање искустава ученика

Увод у задатак

Наставник представља следећи корак. Сада ученици могу међусобно разменити резултате до којих су дошли. Сваки ученик добија два комада папира формата А6 и фломастере (које могу, по потреби, употребљавати заједно). Само по једна информација – једна одлука – бележи се на сваку траку папира, будући да се траке повезују са белешкама других ученика.

Наставник на линију која представља ток времена уписује године, почевши од године рођења најстаријег ученика до сада.

Затим ученици бирају једну или две теме из својих аутобиографских анализа, користећи следеће критеријуме:

- Која одлука је имала посебно јак утицај на мој идентитет?
- Коју информацију сам спреман да поделим са одељењем?

Ученици треба да назначе ко је донео одлуку („ја“, „мајка“, „пријатељ“ ...), када је одлука донета, али не и да додају своја имена.

Ученици састављају општи преглед кључних одлука

Према упутствима наставника, ученици испуњавају један или два листа папира и стављају их на клупе лицем окренутим према доле. Тим од четири ученика их потом сакупља и доноси на флипчарт.

Ученици се окупљају око флипчарта у полукругу, ако је потребно у два реда. Један ученик из тима чита оно што је написано. Члан тима предлаже где на флипчарту додати прочитани запис. Ако има понављања, довољан је један запис; записи се преброје, збир се забележи, а текст на флипчарту се уоквири како би се на тај начин нагласила његова важност. Тим сарађује са одељењем, тако да сви ученици учествују у смишљању заједничких записа и њиховом састављању.

3. Ученици дискутују и анализирају закључке до којих су дошли

Тражење образаца и значајних елемената

Материјал је свима нов, тако да се садржај тешко може предвидети. Ученицима врло често није потребно никакво усмеравање или подстрек, већ одмах започните са коментарима.

Ако је потребно, наставник наглашава да је следећи корак препознавање уочљивих образаца или детаља.

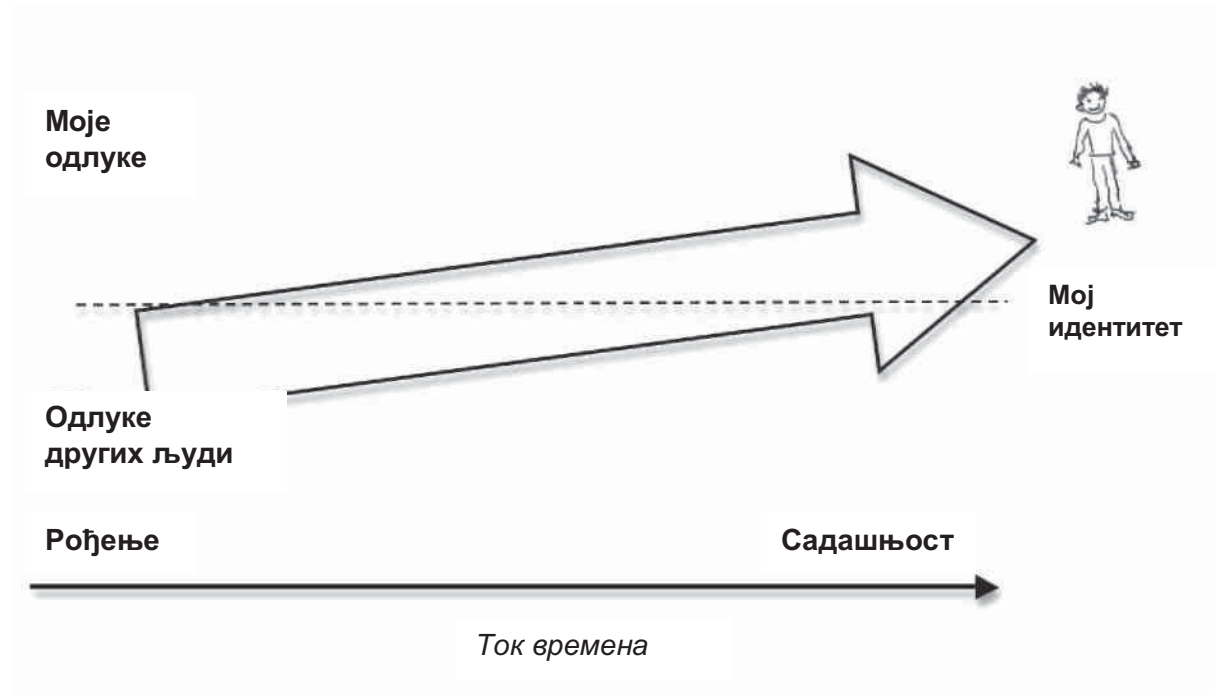
Вероватно ће се појавити неколико образаца:

Адолесценција – пораст самосталности: у раном детињству, други доносе одлуке (родитељи, породица, учитељи, лекари). Одрастањем, све више избора и одлука доносимо сами. Према томе, на флипчарту ћемо вероватно имати групе записа које можемо означити симболом стрелице са врхом окренутим према горе – померање према већој аутономији и личној одговорности током одрастања. Један ученик може на папиру нацртати стрелицу (види слику у наставку).

„Своје постојање дугојем родитељима“: То је почетак наших биографија који је свима заједнички. Он је и елементаран и очигледан. Наши корени су у нашим породицама.

Разноликост и плурализам: можда нећемо моћи да препознамо било какве обрасце. То указује

на феномен плурализма – разликујемо се у свом развоју, а наше одлуке су нам омогућиле да развијемо сасвим посебне личности.

Како деца одрастају, расте и њихова самосталност у доношењу одлука.

3. час

Поглед унапред: три избора која обликују наш будући живот

Слобода се састоји од могућности да одаберемо или не одаберемо

Ова табела даје сажет преглед информација које су наставнику потребне за планирање и држање часа.							
Развијање компетенција упућује директно на EDC/HRE.							
Циљ учења показује шта ученици знају и разумеју.							
Задатак/задаци за ученике , уз методу, чине основни елемент процеса учења.							
Листа материјала је помоћ у припреми часа.							
Предвиђено време наставнику омогућава оквирно планирање времена.							
Развијање компетенција	Доношење одлука, утврђивање приоритета.						
Циљ учења	Људска права нам пружају могућности обликовања наших будућих живота – ми одлучујемо хоћемо ли их прихватити.						
Задаци за ученике	Ученици размишљају о кључним одлукама које утичу на њихове будуће животе.						
Материјали и средства	Радни материјал за ученике 1.2. Флипчарт, фломастери.						
Метода	Индивидуални рад са радним материјалом. Пленарна дискусија.						
Предвиђено време	<table border="1"> <tr> <td>1. Увод у тему и задатак.</td> <td>10 мин.</td> </tr> <tr> <td>2. Ученици размишљају о кључним одлукама.</td> <td>10 мин.</td> </tr> <tr> <td>3. Излагање и анализа.</td> <td>20 мин.</td> </tr> </table>	1. Увод у тему и задатак.	10 мин.	2. Ученици размишљају о кључним одлукама.	10 мин.	3. Излагање и анализа.	20 мин.
1. Увод у тему и задатак.	10 мин.						
2. Ученици размишљају о кључним одлукама.	10 мин.						
3. Излагање и анализа.	20 мин.						

Напомене

“Ко ће бити мој партнер?” – “Да ли желимо да имамо децу?” – “Које занимање ћу изабрати?”

На овом часу ученици се баве наведеним одлукама. У том циљу, мењају угао посматрања са прошлости на будућност. У претходној лекцији гледали су уназад и анализирали одлуке које су донете (и ко их је донео), а које су значајно утицале на њихове животе и обликовале њихов идентитет у детињству и у раздобљу адолесценције. У овој лекцији ће гледати у будућност. Донеће кључне одлуке – о партнерству, породици и свом занимању – које ће вероватно имати најјачи утицај на њихов идентитет.

Ученици притом постају свесни родног проблема: традиционална улога жена је била да изаберу партнера и породицу – без избора занимања, док су мушкарци били усредсређени на своју улогу хранитеља (занимање) и партнерство, са мањом одговорношћу за породични живот. Данас младе жене у много већем броју остварују своје право на образовање, с циљем да изаберу своје занимање. Дакле, док се жене труде да пронађу начине да успоставе равнотежу између све три опције – професије, партнерства и породице – многи мушкарци, иако не сви, још увек се држе традиционалног схватања своје улоге.

Опис часа

1. Увод у тему и задатак

Наставник укључује ученике у рад (индуктивни приступ)

Наставник започиње час постављањем питања на које сваки ученик може да одговори, а које упућује директно на основно питање: зашто похађаш средњу школу?

Ученици, дечаци и девојчице, сигурно ће одговорити да желе да изаберу своју професију. Они желе и да имају могућност даљег школовања, нпр. на факултету.

Наставник даје прилику неколицини ученика да говоре, све док се не створи јасна слика. Потом наставник даје сажет приказ ученичких одговора и црта на табли или флипчарту дијаграм из радног материјала за ученике 1.2 додајући први избор – посао.

Наставник објашњава да је ово избор коме су ученици управо дали предност, па је јасно колико је он важан за њихов идентитет. Чинећи то, ученици остварују људска права – слободу избора уопште, као и слободу избора занимања. Ученици с правом могу да кажу да је та слобода ограничена јер је и приступ неким занимањима ограничен, на пример због незапослености или велике конкуренције. О овој теми не треба говорити у овом тренутку јер ће о њој бити речи на следећем часу.

Наставник уводи и остале кључне одлуке: да ли желим да живим са партнером, а ако је одговор потврдан, ко ће бити мој партнер? (Или, да ли сам већ донела/донео ту одлуку?). Затим, да ли желим, или да ли желимо да имамо децу? Наставник уписује на дијаграм речи „партнер“ и „деца“ тако да то одговара радном материјалу за ученике 1.2.

Наставник објашњава да сви треба да одговоре на та питања, на овај или онај начин. Можемо одлучити да комбинујемо све три опције, или само две, а једну изоставимо. У зависности од тога шта изаберемо или не изаберемо, водићемо сасвим различите животе. Остварујемо људска права, али сносимо и одговорност за своје животе, као и животе других (наших партнера, наше деце).

Наставник уводи задатак

Наставник ученицима даје радни материјал за ученике 1.2. Упознаје ученике са људским правима која пружају кључне могућности- да изаберемо занимање, да живимо са партнером и имамо децу (радни материјал за ученике 1.2, 1. део). Задатак ученика је да размисле о својим одлукама и унесу их у табелу у 2. делу радног материјала.

Ако желе, могу да упореде своје одлуке са одлукама својих родитеља. Ове додатне информације не деле са осталим ученицима. Информације о њиховим одлукама ће остати анонимне.

2. Ученици размишљају о својим кључним одлукама

Ученици раде сами у тишини. Наставник не прегледа ни један радни материјал јер је поверљивост важна када се ради о тако осетљивим питањима.

Наставник припрема следећу фазу рада. Ставља папир са флипчарта на таблу или зид. Било би најбоље да ученика, док пише на папир, остали ученици не могу да виде. На папиру је прилагођена верзија табеле из ~~ѝ~~ радног материјала за ученике 1.2.

Текст се може заменити словима јер је табела ученицима позната. Довољни су следећи симболи:

Занимање – Партнерство – Деца

Наше опције за будућност		Жене	Мушкарци
Све три	П + Д + З		
Две од три	П + Д		
	П + З		
	З + Д		
Једна од три	П		
	З		
	Д		

Наставник ученицима даје фломастер.

3. Излагање и анализа

Ученици говоре о свом избору

Наставник објашњава на који начин ученици могу дискретно додати свој избор. Ученици један за другим долазе до флипчарта и бележе свој избор једноставним симболом (1).

Девојчице и дечаки користе одвојене ступце.

Ученици излазе један за другим до флипчарта и бележе свој избор. Када заврше, два ученика сабирају оно што је забележено у сваком ступцу и уписују збир.

Ученици расправљају о резултатима

Резултат се тешко може предвидети. Занимљиво је видети колико девојчица и дечака желе да обједине све три опције, а колико их се одлучује за две и које су то опције.

„Партнер+занимање”: Традиционални мушки модел „хранитељ+домаћица”. Ученици би требало да буду свесни последица ако оба партнера одаберу исто – то је модел „двоструки приход, без деце“).

“Занимање+деца”: није чест избор, јер подразумева самохрано родитељство, иако је ученицима познато да у великом броју породица постоји само један родитељ – не по сопственом избору, већ као последица развода или смрти.

“Партнер+деца”: традиционални женски модел ако траје читав живот. Многе младе мајке, а у мањој мери и млади очеви, прихватају ову опцију на неко време како би могли да брину о својој деци док су још мала. Подразумева се да ће се вратити свом послу чим то буде могуће.

“Занимање+партнер+деца”: ученици схватају да је ова опција изазов. Постоји ли разлика у избору између полова? Вероватно ће ову опцију прихватити више младих жена него мушкараца. Ако је тако, који су разлози за то? Наставник не треба да врши притисак на ученике ако нису спремни да говоре о разлозима свог избора. Међутим, наставник може да нагласи да је ово пример како одлуке појединаца могу да утичу на друштво у целини: ако многи одлуче да немају деце, наталитет опада. Не треба вршити никакав морални притисак, али ученицима треба приближити дугорочне последице њиховог личног избора (види „Проширење теме“ у наставку).

Имајући на уму могућност оваквих начина размишљања, наставник чека резултате, а потом даје адекватан одговор – ако је потребно импровизује. Претходни осврт му, као што смо већ напоменули, помаже у томе; помаже му и оцена часа по његовом завршетку, ради развијања способности и самопоуздања за импровизацију.

Проширење теме

Проблем опадања наталитета и старење, односно смањивање броја становника погађа многе индустријске и развијене земље света, укључујући Кину, Немачку и Италију. Јављају се озбиљни проблеми у привреди и пензионим системима тих земаља. На основу статистичких података, ученици истражују ситуацију у својој земљи. Могу анализирати и доносити судове о могућим решењима.

4 час**Које занимање ми одговара?****Моји критеријуми за избор занимања**

Ова табела даје сажет преглед информација које су наставнику потребне за планирање и држање часа.	
Развијање компетенција упућује директно на ЕДЦ/ХРЕ.	
Циљ учења показује шта ученици знају и разумеју.	
Задатак/задаци за ученике , уз методу, чине основни елемент процеса учења.	
Листа материјала је помоћ у припреми часа.	
Предвиђено време наставнику омогућава оквирно планирање времена.	
Развијање компетенција	Препознавање, успостављање равнотеже и утврђивање приоритета код критеријума одлучивања.
Циљ учења	Основни критеријуми за избор занимања су: „Које занимање одговара мојим интересовањима и способностима?“
Задаци ученика	Ученици бирају или одбијају занимање и наводе разлоге за своју одлуку.
Материјали и средства	Радни материјал за ученике 1.3. Материјал за наставнике 1.2 (исећи низ картица са занимањима, уз 10-ак картица више него што има ученика у разреду).
Метода	Индивидуални рад са радним материјалом. Пленарна дискусија.
Предвиђено време	1. Ученици прихватају или одбијају понуду за посао. 20 мин.
	2. Ученици размењују своје критеријуме за избор занимања. 20 мин.

Напомене

На часу 1.3, ученици су разматрали три кључна питања која ће значајно утицати на њихове будуће животе – одлуке у вези са њиховим занимањем, партнером и породицом (родитељством). У овој лекцији ученици истражују критеријуме за једну од ових одлука – избор занимања.

Два критеријума су од изузетне важности: који посао ме занима? Који посао умем најбоље да радим?

Важност ових питања је очигледна, али су очигледне и тешкоће да се на њих одговори, посебно на друго питање. Потребне су конкретне информације; предлаже се пројекат хоспитовања (“job shadowing“) како би ученици превазишли овај проблем.

Опис часа

1. Ученици прихватају или одбијају понуду за посао

Наставник уводи тему

Наставник уводи тему упућујући на флипчарт на којем се налази троугао са кључним одлукама. На претходном часу ученици су расправљали о сложености доношења ове три одлуке, о занимању, партнеру и породици.

У овој лекцији ученици ће се усредсредити на једну од те три одлуке – своје будуће занимање.

Наставник објашњава да, за почетак, ученици треба да замисле да им је понуђен неки посао. Наставник им даје картицу са послом који им је понуђен. Они одлучују да ли ће прихватити понуду или не.

Наставник уводи методу – једноставну симулацију тржишта рада

Наставник ученицима дели радни материјал 1.3 и тражи да испуне први ред: да ли већ имају посао који желе, или су направили избор? Ако не, чекају следећи корак.

Наставник објашњава правила. Када ученици добију картицу са понуђеним занимањем, одлучују да ли ће га прихватити или одбити. На радном материјалу бележе своје разлоге.

Ученици потом могу тражити други посао. Могу заменити послове међусобно, или заменити своју картицу једном од картица на наставниковом столу. Бележе све послове који су им понуђени и дају образложење зашто су неки посао прихватили односно одбили.

Ако пронађу посао који им се допада, једноставно задрже картицу. Ако картицу ставе на клупу, а не узму другу картицу, остају незапослени.

Пре него што започне симулација тржишта рада, ученици треба да имају јасну идеју о правилима и својим улогама.

Наставник сваком ученику даје једну картицу са занимањем. Многи ће вероватно протестовати и одмах ће хтети да врате понуду. Ако је потребно, наставник их подсећа на задатак – да на радни материјал напишу разлоге због којих не желе да прихвате неко занимање.

Ученици учествују у симулацији тржишта рада – траже занимање којим ће се бавити

Када су ученици добили картице са занимањима, раде самостално. Наставник прати колико је ученика прихватило понуду и подсећа их да направе кратке белешке пре него што међусобно размене занимања.

2. Ученици размењују критеријуме за избор занимања

Ученици утврђују основне критеријуме за избор занимања

Ученици седе у отвореном четвороуглу или кругу како би лакше комуницирали.

Наставник их позива да дижу руке. Ко је прихватио понуду? Ко није?

Затим наставник тражи да ученици формирају групе од четири до шест ученика и размене своје критеријуме. Њихов задатак је да саставе листу са три основна критеријума око којих се сви слажу.

После пет минута, говорник групе саопштава резултат, а други члан групе бележи њихове аргументе на таблу или флипчарт. Бележе се аргументи свих група како би се на тај начин нагласила њихова важност. Резултат би могао да изгледа овако:

Које занимање ми одговара? Критеријуми за избор занимања

Лична интересовања
 Стручна спрема – захтеви занимања
 Добра зарада
 Радно време
 Флексибилност
 Сигурност посла
 ...

Ученици одређују основне критеријуме за избор занимања

Ако су групе понављале одређене критеријуме код избора занимања, ученици размишљају да ли су они посебно важни. Размењују мишљења и објашњавају разлоге.

Са друге стране, ученици имају слободу да прате своје личне приоритете, па није неопходно да се слажу. На пример, висока плата једном ученику може бити важнија, док други може да инсистира на слободним викендима и флексибилном радном времену. Ипак, постоји нешто што наставник треба да предочи ученицима.

Сви желимо да избегнемо незапосленост, тако да је сигурност неког занимања често најважнији критеријум. Међутим, пословна кретања се не могу предвидети, па ће ученици свуда наилазити на конкуренцију. Ученици морају изабрати занимање, или барем категорију занимања („право“, „медицина“) када заврше школу, а посао ће тражити када заврше студије или обуку. Нико не може са сигурношћу предвидети какве шансе ће имати на тржишту рада за четири или пет година.

Због тога ученици треба да узму у обзир два критеријума:

1. Шта ме занима и шта бих волео да радим?
2. У чему сам добар/добра? Које су моје предности? Шта могу најбоље да радим ако сам под притиском конкуренције?

Наставник ученицима даје довољно времена да прво размисле о овим питањима, а затим да одговоре.

Ученици расправљају о примени критеријума

Док буду размишљали о томе како да примене ова два основна критеријума, ученици ће вероватно постати свесни тешкоћа које их прате. На друго, горе наведено, питање је лакше одговорити. Уз помоћ родитеља и пријатеља, као и наставника, могу истражити профил својих компетенција.

Прво питање је много теже, јер су ученицима потребне информације о захтевима одређеног посла и усавршавању. Наставници нису стручњаци за професионалну оријентацију, па је школа у томе ограничена и ученици сами морају да пронађу потребне информације. Они тако стичу искуство у слободи избора и изградњи идентитета, што су врло захтевни задаци.

У многим земљама, школе пружају помоћ својим ученицима у хоспитовању („job shadowing“). Овај модел се предлаже као додатна помоћ коју ће ученици, родитељи и пословни руководиоци ценити и подржати.

Додатна активност: хоспитовање (“job shadowing“)

Проблеми са којима се ученици сусрећу и на који начин им пројекат хоспитовања може бити од помоћи

Ученици знају колико је важан избор одговарајућег занимања за њихов будући живот. Схватили су који су основни критеријуми за тај избор, али схватили су и да без поузданих и најновијих информација не могу проценити који захтеви одређеног занимања се поклапају са њиховим талентима, компетенцијама и интересовањима. Пројекат хоспитовања може ученицима помоћи да прикупе ове информације.

Ученици истражују занимање за које сматрају да одговара њиховим критеријумима. Проводе неколико радних дана са неким ко ради тај посао. Прате шта ради и са ким сарађује. Помоћу упитника (видети радни материјал за ученике 1.4) интервјуишу свог партнера на послу. Ако је могуће, извршавају одређене задатке како би стекли искуство из прве руке (као током приправничког стажа). Школски распоред је тако замењен радним временом на послу. Тако, ако хирург почиње да оперише у 6 сати ујутро, ученик мора бити уз њега у операционој сали (како би утврдио, на пример, да ли може поднети да посматра операцију).

На основу упитника ученици пишу извештај. Извештај могу предати наставнику да га оцени, што ученицима даје додатни подстицај да ваљано изврше задатак. Ученицима се саветује да свакодневно воде белешке и пишу извештај током радне недеље, а не касније – пример ефикасног управљања временом.

Извештај треба да буде систематичан опис, а не лични дневник, како би се ученици приликом избора занимања усредсредили на основне критеријуме.

Ученици морају сами пронаћи своје partnere на послу, уз помоћ својих родитеља, породице и породичних пријатеља. Било би најбоље да не одлазе на радна места родитеља или рођака.

Подршка школе и наставника

Ученик има главну улогу и одговоран је за резултат. Школа пружа могућност, утврђује оквир, одобрава пројекат и решава правна питања (дозвола надлежног министарства, осигурање). У раној фази пројекта, школа контактира и родитеље чија улога је веома важна (види наставак).

На захтев, ученицима се може дати писмена пуномоћ када се пријављују за хоспитовање. По окончању пројекта, директор шаље писмо захвалности свим партнерима који су ученицима били домаћини.

Ако је то могуће, наставник би требало да посети ученике у току пројекта. Наставник мора бити доступан за телефонске позиве током пројекта како би могао брзо реаговати у случају неке хитне ситуације.

Задаци по завршетку пројекта

Препоручујемо да извештаји буду оцењени како би се истакла њихова важност. Наставник треба да се односи према извештајима с поштовањем, јер се ради о личним документима. Наставник треба да буде свестан да он није био присутан током пројекта и интервјуа, што значи да су овде стручњаци ученици, а не наставник. Према томе, код оцењивања се треба усредсредити на аспекте као што су јасноћа, кохерентност, брижљивост и потпуност. Са становишта ученика, ова врста задатка је вреднија од било којег теста, а наставник би требало да буде спреман да да више најбољих оцена него што је то обично случај.

Ученици би требало да имају могућност размене искустава. То захтева више времена него што се може обезбедити у оквиру редовних часова ЕДЦ/ХРЕ или друштвених наука. Користан приступ је хоспитовање у оквиру школе. Ово је посебно важно за млађе ученике који ће тек за годину дана радити на таквом пројекту, али и за родитеље. Партнери на послу или локална штампа и представници локалних фирми такође могу бити позвани.

Подршка родитеља

Пре свега, родитељи могу пружити подршку својој деци како би утврдили које су њихове предности и интересовања. Родитељи познају своје дете од првог дана и сећају се његовог или њеног развоја из угла који се разликује од угла стручњака у школи. Родитељи поздрављају овакву врсту пројекта, јер цене сваку подршку која се пружа њиховој деци у избору занимања. Из разумљивих разлога, родитељи обично пренаглашавају сигурност радног места. У економији која се брзо мења, родитељи су мање погодни за саветнике у планирању каријере.

Како ученицима пронаћи партнера на послу

Обично се од ученика тражи да пронађу ментора за пројекат хоспитовања. Њихови родитељи, а у неким случајевима рођаци или пријатељи, могу бити драгоцен помоћ при успостављању везе са потенцијалним партнерима. Ученици не би требало прерано да пристају на компромисе, ако им се ова потрага учини претешком. Они не траже посао већ прилику да сазнају више о одређеном занимању. Ако није могуће пронаћи неког ко обавља одређени посао, нпр. телевизијског новинара, уступак би био тражити алтернативно решење у оквиру исте категорије занимања, нпр. новинара који ради за локалне новине.

Подршка локалних фирми и институција

Сваки професионалац који је недељу дана домаћин ученику, улаже велики напор, а то треба ценити. Са друге стране, многе послодавце занима привлачење квалификованих и добро информисаних кандидата за посао и, са њиховог становишта, хоспитовање је могућност за тестирање ученика, а можда и прилика да им се касније да понуда.

Ученицима је потребан ментор или супервизор. То може бити њихов партнер на послу или неко други. Ученици су ослобођени наставе, па зато не треба да буду плаћени за пројекат који раде. Они нису ту да би обављали редовни посао, већ како би следили свој план у складу са упитником (радни материјал за ученике 1.4).

Дугорочни ефекти учења за ученике

Искуство је показало да овај пројекат многим ученицима помаже да озбиљније и зрелије приступе последњим годинама свог средњошколског образовања. Они постају свеснији својих интересовања и више цене поједине предмете јер могу да их повежу са својом будућношћу по завршетку школе. Врло је важно и да им неко изван школе каже да „правопис и рукопис *јесу* важни“. Осим тога, корисно је и узбудљиво искуство ако ученици открију да се могу носити са прилично великим бројем задатака у професионалном свету.

Ученици ће се можда вратити у школу са јасним одговорима. Можда ће сада знати којим послом ће се бавити, па могу да предузму наредне кораке у планирању својих студија и образовања када напусте школу. Са друге стране, ако им је пројекат показао да морају потражити неко друго занимање, то је такође вредан корак напред, јер су се ослободили неких илузија и сада много јасније могу поставити питање које занимање би им одговарало.

Информације о програмима хоспитовања (“job shadowing“)

Уједињено Краљевство: www.prospects.ac.uk

Баден-Виртемберг, Немачка: www.schule-bw.de/schularten/gymnasium/bogy

Материјал за наставнике 1.1: Цитати о одлукама и идентитету

Својим одлукама и поступцима креирамо своју личност и лице које носимо. Кенет Патон
Одлука је ризик заснован на храбрости да будемо слободни. Пол Тилих
Све што сада радите је нешто што сте изабрали да радите. Неки људи не желе у то да верују. Али ако сте старији од двадесет и једне године, ваш живот је оно што сте од њега створили. Да бисте променили живот, морате променити своје приоритете. Џон К. Максвел
Сматрам да смо искључиво сами одговорни за своје одлуке, па морамо прихватити и последице сваког свог дела, речи и мисли у току живота. Елизабет Киблер-Рос
Ако желиш да нешто буде речено, питај мушкарца. Ако желиш да нешто буде урађено, питај жену. Маргарет Тачер
Слободу, ако ту реч схватимо у њеном конкретном смислу, чини могућност да бирамо. Симон Вејл
Највећи умови су способни за највеће пороке, али и највеће врлине. Рене Декарт
Основно што нас историја учи је да људски поступци имају последице и да неке одлуке, једном донете, не можемо повући. Оне не дозвољавају могућност доношења других одлука, па на тај начин одређују будуће догађаје. Герда Лернер
Моћ избора између добра или зла је свима доступна. Ориген
Сопство није нешто готово, већ се непрестано ствара кроз избор начина нашег деловања. Џон Дјуи
Оно што жене још морају да науче је да вам нико не даје моћ. Морате је сами узети. Розен Бар
Када бирам између два зла, увек волим да искусим оно које никада пре нисам искусила. Ме Вест
Жене и мачке ће учинити оно што им се прохте, а мушкарци и пси би требало да се опусте и навикну на то. Роберт А. Хаинлаин
Морате вежбати своју интуицију – веровати тихом гласу у себи који вам тачно каже шта треба да кажете или одлучите. Ингрид Бергман

Један брод плови на исток,
други на запад,
а исти ветар дува,
Положај једара, а не ветрови
одређују њихов смер.

Као ветрови с мора, носе нас
таласи времена кроз живот.
Стање душе одређује циљ,
а не мир или борба.

Ела Вилер Викокс

(Превела: Злата Павић)

www.wisdomquotes.com

Материјал за наставнике 1.2: Картице занимања

Државни службеник (у општинској управи)	<i>Соруџитер</i> у оглашавању	Ветеринар хирург
Архитекта	Модни фотограф	Учитељ у основној школи
Машински инжењер	Руководилац у водоснабдевању	Банкар
Лекар у болници	Менаџер ресторана брзе хране	Библиотекар
IT стручњак за продају	Полицајац	Адвокат

Туристички водич	Продавац	Болничар
Економиста	Картограф	Фризер
Плесач	Новинар	Трговац књигама
Метеоролог	Психотерапеут	Пилот
Собар	Возач аутобуса	Електричар

Извор: www.prospects.ac.uk

Наставна јединица 1.3 Основне информације за наставнике

Конструктивистички појам идентитета

Повезан са појмом идентитета, конструктивизам значи да обликујемо свој идентитет изборима и одлукама које доносимо. Конструктивизам наглашава активну улогу појединца и указује на елемент учења. У животу грешимо и свесни смо својих грешака приликом доношења одлука. Можда неке одлуке можемо променити (деконструисати) и исправити, али неке одлуке су неопозиве. Време, пре свега, можемо потрошити само једном у животу. Конструктивизам повезује динамику одлука са резултатом, нашим идентитетом који у извесној мери постаје статичан и стабилан.

Ова наставна јединица наглашава активну улогу коју имамо у обликовању сопственог идентитета – као и идентитета других, где је наша улога пасивна. Наравно, развој идентитета је много сложенији и зависи од многих других чинилаца (варијабли) који дефинишу или ограничавају наше могућности обликовања својих живота и идентитета. Они обухватају порекло, класну припадност, пол, економске и културне услове и природну околину.

Постоје два разлога због којих ова наставна јединица ставља нагласак на конструктивистичку димензију обликовања нашег идентитета на основу донетих одлука. Прво, овај приступ повезује идентитет са људским правима. Донети одлуку је чин слободе. Друго, ученици најбоље разумеју тај приступ, јер он одговара њиховом искуству и питањима која сами себи постављају.

Није само појам идентитета много сложенији него што изгледа у овој наставној јединици; исто се односи и на појам одлука. Горњи дијаграм описује дидактички приступ у овој јединици: ученици истражују везе између два сложена појма, али ни један од њих у потпуности.